

Bokmeldinger

Islam. Hengivelsens vei. Av H. Ludin Jansen. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø 1973. 115 s. ill.

Norske forskere har ytet betydelige bidrag til forståelsen av ikke-kristne religioner, ikke minst skriftløse religioner i Afrika, Asia og på Grønland, men også kinesiske og indiske religioner må nevnes. Når det gjelder Islam, står vi tilbake for det som svenske og danske religionshistorikere har prestert, selv om det også på norsk finnes en litteratur om Islam og om misjon blant muhammedanere.

Den bok som Ludin Jansen nå har sendt ut, fyller et viktig behov. Den er beregnet på studenter og andre interesserte og er populærvitenskapelig lagt opp. Forf. har vært professor i religionshistorie i ca. 30 år og har særlig interessert seg for Islam. Jeg er ikke i tvil om at han ville ha kunnet levere verdifulle bidrag til Islam-forskningen, særlig til dens mystiske utforming i Iran. L. Jansen har imidlertid foretrukket å skrive en liten håndbok for studenter, der han meddeler kvintessensen av sin store viten om Islam. Det er grunn til å være forf. takknemlig for denne bok.

Den er velskrevet, på et uhyre konservativt og akademisk norsk, (nu, barnene, vidnesbyrd), og passe stor, og den bærer tydelig preg av

kildestudium, selv om den ikke i streng forstand er forskningsbidrag.

Forf. er meget fjernt fra den gammel-dags-polemiske holdning til Islam, en holdning som har hemmet både forskning og muhammedanermisjon. Men jeg synes nok at han nærmer seg den motsatte, apologetiske pro-islamske tendens når han stadig i og for seg på en pedagogisk måte, trekker frem paralleller mellom Islam og kristendom, mens han meget sjelden peker på *avstanden* mellom disse to verdensreligioner.

Noen eksempler vil vise hva jeg sikter til: «Etter kallelsen gikk det med Muhammed som med en rekke andre gudsmenn.» (Henvisning til Moses som parallelt, s. 22). – «I kallelsens stund røber han, som vi så, den største respekt for den tradisjon han fortsetter. Sure 96 sikter jo, med sin tale om «han som underviste gjennom pennen», til det bibelske budskap» (s. 23). – «Disse uttrykk for håp og lengsler om en salighet med høist konkrete goder, lar seg best forstå som tanker Muhammed har overtatt fra de kristne syriske munkekretser.» – «Man kan vel si at Muhammed ved sin fremtreden stod i samme stilling som Jesus» (s. 38). «De kristne formet en julelegende om Jesu fødsel. Muhammed laget også en festlegende for sin nye pilgrimsferd» (s. 62). Eksempelene

kunne lett forfleres. Forf. vil sikkert hevde at dette er virkelig vitenskap, deskriptiv religionshistorie. For her er ikke kristendommen satt i noen særstilling. I hovedsaken er dette riktig. Men samtidig bygger fremstillingen på bestemte aksiomer og impliserer religiøse verdidommer, bl.a. den at det ikke *kan* hevdes noe skille mellom den alminnelige og den spesielle åpenbaring.

På ett punkt er L. J. og jeg enige: ingen vitenskap kan *påvise* noen kvalitativ forskjell mellom det som hevdes å være *revelatio generalis* og det som hevdes å være *revelatio specialis*. Disse begrepene fra kristen teologi gir uttrykk for *tro*. Men etter min mening skal religionshistorien verken arbeide ut fra den forutsetning at det finnes en spesiell bibelsk åpenbaring eller ut fra den forutsetning at Bibelen står kvalitativt på linje med annen religiøs litteratur som gjør krav på å være guddommelig åpenbaring. Det er riktig at religionshistorien skal behandle kristendommen på like linje med andre religioner. Men religionshistorikeren skal ikke, gjennom sitt begreppapparat og sin fremstillingsmåte, lede leseren til den slutning at skillet ikke finnes. Da overskrider han vitenskapens grenser og gir uttrykk for tro. Enhver mystikers religiøse opplevelse formidler like meget av «guds-åpenbaring», kvalitativt sett, synes L. J. å mene. Dette er ikke rent deskriptiv religionshistorie, men et dogmatisk standpunkt. Muhammed er en gudsmann som Moses og andre profeter. Han hevder ikke at han fortsetter den bibelske tradisjon, men han *gjør* det.

Det apologetiske kommer også frem i forf.'s behandling av «den hellige krig». Det er nok så at Muhammed, tvunget av omstendig-

hetene, måtte gripe til sverdet, men «Islams utbredelse etter profetens død bar dog, som vi har hørt, lite preg av denne krigerskhet» (s. 108). – De senere muhammedanske erobringer, som overgikk romernes, fremstilles nærmest som en befrielsesaksjon. Dette må sies å være en temmelig evfemistisk fremstilling, selv om jeg villig innrømmer at mange forfattere i tidligere tider har gitt en skjev fremstilling av Islams fremmarsj, og bl.a. ofte har glemt eller underslått at muslimene gjerne var mer interessert i å bevare de erobrede folk som skatteobjekter enn å tvinge dem over til Islam. Uten tvil har L. J. rett i at Islam i langt mindre grad enn ofte antatt har representert sverdmisjon. Men det er ganske typisk at L. J. ikke virkelig går inn på det element av *teokrati* som er innebygget i Islam.

Det forekommer meg videre at avsnittet «*Frelsesveien. Tro og moralsk vandel*», som i andre fremstillinger heter f.eks. «Tro og plikt-lære», også har et visst propagandapreg. Det islamske (L. J. skriver «islamske») trosbegrep er noe ensidig fremstilt som *tillit*, mens synspunktene *underkastelse* og *fatalisme* trer tilbake.

Jeg har altså visse innvendinger mot L. J.'s fremstilling slik den foreligger, og vil nevne litt om hva jeg savner i den. Selvsagt kunne litteraturlisten ha vært supplert, bl.a. med litteratur om Islams forhold til kristendommen. Men jeg vil her bare nevne at man savner henvisning til en av de mange gode engelske utgaver av Koranen med noteapparat. Henvisningen til den sterkt forkortede norske utg. er utilstrekkelig. Når forf. så sterkt fremhever den historisk-genetiske sammenheng mellom jødedom/kristendom og

Islam og stadig understreker likhetene mellom disse religioner, ville det har vært naturlig at han hadde sagt litt mer om forskjellene. Spesielt savner jeg en påvisning av den vidt forskjellige oppfatning av Jesus i Islam og i Det nye testamente. Her kunne f.eks. sure 112 ha vært nevnt, der tanken om Jesus som Guds sønn avvises, sure 22, 31 der en lovprisning til Jesus forkastes som løgn. Videre burde ha vært nevnt at Jesu korsfestelse avvises. At i det hele tatt Jesus omtales på en lang rekke steder i Koranen, som regel på en måte som står i strid med nytestamentlige kilder, får man intet inntrykk av i L. Jansen's bok. – Det kunne vel også ha vært nevnt at Koranen uttrykkelig advarer mot å ta en jøde eller en kristen som venn.

Det er utmerket at avsnittet «Islam i nyere tid» er kommet med, men dette er alt for knapt. Et problem som overhodet ikke er behandlet, er spørsmålet om Islams konstans og dens tilpasning til fremmede kulturer og religioner etter pionertiden. Jeg tenker her f.eks. på Islams tilpasning til afrikanske stammereligioner og til hinduismen. Vi får heller ikke noe tydelig bilde av Islams utbredelse i dag. Endelig må jeg påtale en feil på s. 59: «Går man inn i en kristen kirke, det være seg en liten landsbykirke eller en stor dom i en by, vil man alltid stå overfor en utsmykning som på et eller annet vis illustrerer kirkens budskap med billedlige fremstillinger. Om ikke annet så finnes det i allfall et krusifiks eller en malt altertavle, som gjengir en scene fra Jesu liv.» Dette stemmer ikke. I reformerte kirker, pinsebevegelsens og kvekernes lokaler finnes som regel intet av dette.

Det er en vakker bok L. Jansen

har gitt oss, med fine illustrasjoner fra forfatterens islamske yndingsland, Iran. Og det er en verdifull bok. Når jeg har anført så vidt mange innvendinger, henger dette sammen med at religionshistorisk litteratur som regel ikke resenseres i teologiske tidsskrifter i Norge, men bare omtales ukritisk. Mine innvendinger er derfor uttrykk for respekt for boken og dens forfatter.

Nils E. Bloch-Hoell

Fra de store religioner. Av Jarl Fossum. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø 1972. 242 s. Kr. 34,00.

Magister Jarl Fossum har i denne boken samlet og fortolket de viktigste tekster fra religionenes hellige skrifter. Det er forskjell på å lese en omtale av religionene og det å la religionene tale til en. Denne bok gir en god mulighet for dette siste.

Tekstene er hentet fra Buddhismen (Tripitaka), Hinduismen (Bhagavadgita), Koranen, Gamle Testamente og Nye Testamente.

Rent metodisk har forfatteren en tendens til å over-fenomenologisere. Han driver ikke egentlig eksege, men bruker ofte tekstene til å belyse en mengde andre mer eller mindre parallelle fenomener. Ofte gjør han selv oppmerksom på at sammenligningene halter (s. 79, s. 122 f). Han får meddelt en mengde interessant kunnskap på den måten, men det er ikke rett eksege, hvor prinsippet bør være at teksten skal forstås mest mulig utfra seg selv.

Til fortolkningen av Bhagavadgita II (om den destruktive Vishnu) sier han med rette at Vishnus fryktinngydende fremtreden ikke er utslag av vrede, men av selve hans vesen – hvilket er typisk for hinduismen

overhodet. Uten videre parallelliserer han dette med flere enkeltutsagn fra G. T. (s. 51), f.eks. «Jahve dører og gjør levende» – også Jahve er hevet over godt og ondt, hevdes det. Fossum følger her G. Widengren i hans neglisjering av Jahves etiske aspekt. I G. T. er imidlertid Jahves destruksjon (på få unntak nær) alltid en vredesreaksjon på konkret menneskelig synd, altså ikke en del av hans vesen, men reaksjon på noe som strider imot hans eget gode vesen.

Koranutlegningen er tildels noe kortfattet, men konsis. Det er positivt at muslimenes eget syn blir referert, også der hvor vestens forskere mener noe annet.

Særlig interesse knytter seg til tolkningen av G. T. og N. T. Dette vil i stor grad prege mange ikke-kristne akademikers syn på kristendom (Man leser nemlig heller en «nøytral» framstilling enn en «partisk»). Her må vi konstatere at forfatteren er ensidig Mowinckel-orientert når det gjelder G. T. og Bultmann-inspirert når det gjelder N. T. (spes. Johannes-evangeliet). Dette er naturligvis greit i og for seg, hvis han bare hadde gjort tydelig oppmerksom på det når han refererte disse skoleretninger. Slik det nå står, må leseren tro at vi presenteres for forskningens samlede resultater. Det hevdes f.eks. at G. T. (om enn ikke i Genesis) kjenner til en urskapelse som frukt av at en drake beseires i analogi med den babylonske skapelsesmyte. Nyere forskning har vist at drakebeseiringen sjelden er forbundet med ur-skapelsen, fenomenologisk sett, og ikke forekommer i sumerisk eller kaanaanisk religion. Babylonsk religion danner her et unntak (M. Eliade). Det er også påvist at drakemotivet

heller ikke i G. T. står i direkte forbindelse med ur-skapelsen (C. Westermann).

Fossum avviser videre en tolkning av logos-begrepet utfra G. T./jødedom og søker i stedet til gnostisismen (som man dog ikke vet annet om på den tid enn det som framgår av polemikken i N. T. og senere hos kirkefedrene; originale gnostiske kilder finnes ikke før fra slutten av 200-tallet).

I tolkningen av Åpenbaringsboken henvises det til iransk påvirkning i for stor grad. Det hevdes f.eks. at det iranske Urmenneske inkarneres i endetidsfrelseren (Saoshyant), en tydelig gjenklang av Mowinckels Menneskesønn-teori, basert på den religionshistoriske skoles resultater. Man har forlenget påvist at dette urmenneske ikke har noen egentlig eskjatologisk rolle og ikke er noen analogi til Bibelens endetidsfrelser, likeledes at flere av denne skoles andre analogislutninger var forhastede (spes. Reitzenstein) (Jmfr. C. Colpe, F. König, Duchesne-Guillemin).

Til tross for sine slagsider, er denne tekstsamlingen som helhet betraktet et meget verdifullt bidrag til litteraturen om fremmede religioner på norsk, og anbefales til studium og innlevelse.

Arild Romarheim

Jeg synger din lov dagen lang. Unge kristne afrikaneres bønner. Samlet og opptegnet av Fritz Pawelzik. Gjendiktet til norsk ved Åse Andersen. Lutherstiftelsen/Sambåndet, Oslo 1973. 99 s.

For noen år siden utkom i Tyskland en samling bønner fra Ghana: «Ich

singe dein Lob durch den Tag». Denne samlingen foreligger nå i norsk gjendiktning. Bønnene er samlet av Fritz Pawelzik som er KFUM-sekretær i Kenya, og tidligere har utgitt en lignende bønnesamling under tittelen: «Jeg ligger på min matte og ber.» Åse Andersen har stått for gjendiktningen av den nye boken, og i sproglig formulering og spontanitet står den norske utgaven ikke tilbake for den tyske originalen.

Bønnene springer ut av unge afrikaneres dagligliv. De tilstreber ikke å være «fine» eller formfullendte (skjønt de likevel i høy grad kan være det siste), men formidler et direkte uttrykk for tanker og følelser. Det er bruddstykker av den «uavlatelige bønn» vi møter. De som ber, regner med og opplever Den Hellige Ånds konkrete nærvær og ledelse i alt de har fore. Denne holdningen gjennom-syrer bønnene, og det er den som fremfor alt gjør dem verdifulle også for mennesker som av sosio-logiske og kulturelle årsaker ikke umiddelbart kan gjøre den aktuelle ordlyd til sin egen. Vi kan ikke se at den spontane åpenheten for Ådens virkekraft skulle være forbeholdt mennesker innen visse samfunns-strukturer. Derfor tror vi at slike bønner kan være en dypt nødvendig inspirasjonskilde der hvor umiddelbare reaksjoner helt eller delvis er

satt til side for en gjennomreflektert eksponeringsform. «Herre, jeg kaster min glede / som fugler mot himlen.» «Herre, / jeg har en sjel full av tillit / og et hode fullt av tvil.» Ber vi slik?

Noen bønner («Hjemlengsel til Afrika», «Krangel», «La kirkene vokse seg sammen») er verd å nevnes fordi de på en spesiell måte kontrasterer europeisk og ghanesisk kirkeliv. Vi finner ingen dyptgående analyse av teologiske forskjeller, men enkle betraktninger over det som straks faller en i øynene eller det som ligger en på hjertet.

Det burde angå oss når afrikaneren ber for misjonsbiskopene: «Herre, / de tar med seg sine tradisjoner / og sine skrivebordsteorier / fra Europa. / Vi forstår ikke alle deres skille-murer. / Vi vil gjerne være én kirke.» Det burde også angå oss når en afrikaner i Europa ber med tanke på landsbypresten hjemme: «Mens han preker / ber vi for ham. / Du vet / hvordan vi ber om / at han ikke må kjøre seg fast, / at du må tale gjennom ham. / Herre, / for mange av prestene her / ber man ikke i det hele tatt.» Og det burde kalle oss til ettertanke når det blir bedt slik: «Herre, / vi lover Deg / med Europas katedraler, / med Amerikas kollekter, / med vår lovsang.»

Vidar Kristensen

Medarbeidere

Notto R. Thelle: Misjonsprest, Den nordiske kristne buddhistmisjon, Japan (siden 1969).

Sverre Holth: Fra 1925 til 1952 misjonær i China (bl.a. som professor og rektor ved West China Union College), fra 1953 til 1964 professor ved Trinity Theological College, Singapore, og senere leder for det kristne studiesenter på Tao Fong Shan, Hong Kong (til 1970).

Nils E. Bloch-Hoell: Se NOTM 1974 s. 128.

Bokmeldingene er skrevet av professor *Nils E. Bloch-Hoell*, vitenskapelig assistent *Arild Romarheim* og stud. theol. *Vidar Kristensen*.

Norsk Tidsskrift for Misjon utgis av Egede Instituttet i samarbeid med Universitetsforlaget, men forfatterne er selv ansvarlige for de synsmåter som gjøres gjeldende.

Ettertrykk uten kildeangivelse er forbudt.